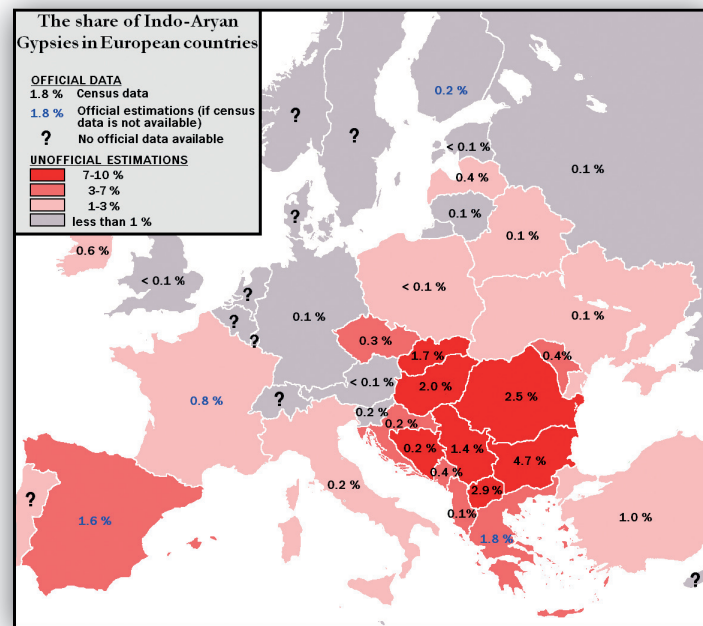

Kerk en Roma: een oefening in presentie

'Zigeuners' worden Roma meestal genoemd. Maar dat is een scheldwoord. Het is een volk van reizigers. Ook als ze een tijd ergens wonen, kunnen er allerlei redenen zijn om te verhuizen. Er wonen al langer Roma en Sinti in Nederland. Van de 245 Roma en Sinti die tijdens de Tweede Wereldoorlog vanuit Nederland zijn afgevoerd, overleefden 214 de concentratiekampen niet; in heel Europa werden er zo'n half miljoen vermoord. Zij die overbleven leven nogal eens in armoede – eveneens een reden om te gaan trekken. In 1978 streken er na een Generaal Pardon groepen Roma, afkomstig uit de Balkan, met hun woonwagens en caravans neer in een twaalftal gemeenten in Nederland. In het Aartsbisdom Utrecht waren dat Enschede, Oldenzaal, Lelystad, Ede, Nieuwegein en Utrecht. Na een tijd werden zij gedwongen om in huizen te gaan wonen. Zij waren analfabeet, hadden eeuwenlang geleefd van de ambulante handel en waren gewend erg op zichzelf te leven. In de jaren tachtig kwam een nieuwe stroom vluchtelingen uit Joegoslavië, waaronder ook Roma.

Hun taal is Romanes, verwant aan het Sanskriet uit India waar ze oorspronkelijk vandaan komen. Hun maatschappelijke integratie verloopt moeizaam. Nederland is bij uitstek een land van wetten en

regels, van protocollen, van bureaucratie. Heel ingewikkeld voor een trots volk dat eeuwenlang 'liberta' – vrijheid – als devies had. Men moet leven te midden van een volk, waarvan de mensen zichzelf tolerant noemen. Maar we weten vaak weinig raad met wie echt afwijken van de gangbare normen, vooral als ze maatschappelijk een marginale positie innemen. Er is bij de Roma intern sprake van een grote groepsdruk en een eigen rechtspraak. Veel meisjes worden uitgehuwelijkt en worden huisvrouw met een groot gezin. Soms trouwen Roma met gadjo's (burgers) maar meestal niet. Als het de jongens niet lukt (en dat is bij velen het geval) om een diploma te halen, een stageplaats en werk te vinden of een eigen bedrijf draaiende te houden, slaat de verveling toe en is de verleiding groot om "als het niet over de witte tafel kan maar over de zwarte tafel te spelen." Het is een vicieuze cirkel; eruit ontsnappen vraagt extra begeleiding die er vaak niet is of te kortstondig.

Diaconaal werkbezoek van kardinaal Eijk en mgr. Hoogenboom aan het Romaproject in Nieuwegein (2017)

Toch lukt het een deel van de Romagezinnen om een goed bestaan op te bouwen. Vele anderen staan in de overleefstand en leven bij de dag. Sommigen bouwen een goede band op met de omgeving, anderen niet. Er worden kleine stappen vooruit gezet, met name door het onderwijs. Er is jaren veel door de vingers gezien, maar tegenwoordig wordt strak toezicht gehouden op de naleving van de leerplichtwet. Diverse gemeenten hebben speciale onderwijsconsulenten voor Romagezinnen. Het is voor gemeenten vaak moeilijk om een band op te bouwen met de Roma als groep. Het wantrouwen over en weer is te groot, en het wordt voortdurend gevoed door incidenten die het algemene beeld beïnvloeden. Daarom wordt voor een aanpak per familie gekozen. Meerdere problemen kunnen in wisselende combinaties tegelijk voorkomen: problemen met uitkeringsinstanties, afstand tot de arbeidsmarkt, schulden, ziekte, strafblad, gebrek aan documenten, faillissementen, ontzetting uit de ouderlijke macht, grootouders die kleinkinderen moeten opvoeden, et cetera.

Het christelijk geloof, in de orthodoxe of katholieke variant, betekent heel veel voor deze mensen. Doop, huwelijk en begravenis zijn feestelijke grootschalige gebeurtenissen. Bepaalde heiligenfeesten worden in huiselijke kring gevierd. Al heel lang wordt er vanuit onze Kerk contact met Roma gezocht. Er is een landelijk bureau (P.W.N.) van waaruit pater Jan van der Zandt m.s.c. vrijwilligers en beroepskrachten ondersteunt (hij werd voor dat werk tijdens de lintjesregen dit jaar benoemd tot lid in de Orde van Oranje Nassau). Eén van hen is zuster Ulrike Braun, lid van de Zusters van Amersfoort. Zij werkte eerst als hoofd van de wijkverpleging in Venray. In 1986 begon zij met het pastoraat op het grote woonwagenkamp Beukbergen in Huis ter Heide. In die jaren bestond er nog een heel netwerk van vrijwilligers die vanuit parochies woonwagenbewoners en Roma bezochten. In 1992 nam zuster Braun de coördinatie daarvan in de stad Utrecht over van Herma Bus. Zij kreeg veel adressen van Romagezinnen van de zusters van Charles de Foucauld, die naar Frankrijk vertrokken. Ook maatschappelijk werkers vroegen haar om een huisbezoek. Zo bouwde zij een bestand van 35 adressen op.

Ulrike Braun, achttien jaar gepensioneerd, gaat nog steeds op huisbezoek, al doet zij het nu wat kalmer

aan. Zij maakt geen afspraken en heeft dat nooit gedaan: "De mensen willen dat ook niet, en als iemand niet thuis is, kom ik wel een andere keer terug." Dit is één van de opvallende verschillen met hulpverleners. Mensen kunnen wel met haar een afspraak maken, bijvoorbeeld om samen naar een gemeentelijk loket, een dokter, een ziekenhuis of een rechtbank te gaan. Tevens ging zij regelmatig op bezoek in de gevangenis.

Als er iemand uit de Romagemeenschap sterft, wordt er in Utrecht en Nieuwegein meestal een oosters orthodoxe geestelijke uit Rotterdam bijgehaald. De meestal zeer druk bezochte uitvaart is in de Jozefkerk of in de kapel van de begraafplaats Barbara, waar een rij praalgraven van Roma is. Waarom bij de katholieken onder hen dan geen eigen priester of diaken? Bij doop en huwelijk weet men hen, of pater Van der Zandt, en in het verleden pater Van Dijk s.v.d. of de recent overleden diaken Van Kleinwee, wel te vinden. We zochten naar een verklaring. Is het omdat veel parochiepriesters afstandelijk overkomen en men hen niet vertrouwt? Is het omdat de orthodoxe priester ook een migrant is, een Slavische taal spreekt en dichterbij staat? In ieder geval maakt het voor Roma meestal niet zo uit. Hun kerkbezoek is niet hoog. Roma bezoeken een kerk bij bijzondere gelegenheden, bijvoorbeeld

Pasen of een bedevaart. Cultuur en religie zijn voor hen wel nauw met elkaar verweven. Het zit heel diep. Toen drie Roma in Utrecht een jaar of twee geleden een kerk zochten voor een wekelijkse viering voor Roma konden ze nergens terecht; er werd teveel huur gevraagd. Dat bevordert het contact niet.

Zr. Ulrike Braun (b.g.v. uitreiking Christoffelplaquette, zie 'Op Tocht' 2-2020, blz. 22)

Ulrike zegt: "Als je vertrouwen geeft, krijg je ook vertrouwen terug. Sta stil bij de actuele situatie van mensen. Behandel iedereen hetzelfde. Luister goed, geef morele steun opdat mensen stap voor stap hun eigen situatie kunnen leren hanteren. Blijf trouw, klets niet. Wees oprecht. Geef nooit eigen geld. Weet de weg naar Caritas. Praat echt mét de mensen en niet, zoals nogal wat hulpverleners, tégen hen."

Ulrike vindt inspiratie in haar geloof, in een overleg van medezusters én in het contact met de mensen. Pastoraat onder Roma is een vorm van diaconale presentie. Niet iedereen kan dit doen. Je moet ertoe geroepen zijn en je maakt al doende een groei door. Een duidelijke zending vanuit de Kerk helpt; Roma hebben een heilig respect voor de Kerk. Ga deze mensen niet uit de weg!

door Hans Oldenhof, diocesaan diaconaal werker